

Istraživanje urbanističkog razvoja Kune Pelješke

Tomelić, Emanuela

Source / Izvornik: **Zajednički temelji 2023. - uniSTem : deseti skup mladih istraživača iz područja građevinarstva i srodnih tehničkih znanosti, Split, 14.-17. rujna, 2023. : zbornik radova, 2023, 102 - 107**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

<https://doi.org/10.31534/10.ZT.2023.20>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:123:640326>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Repository / Repozitorij:

[FCEAG Repository - Repository of the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

UDRUGA
HRVATSKIH
GRAĐEVINSKIH
FAKULTETA

<https://doi.org/10.31534/10.ZT.2023.20>

ISTRAŽIVANJE URBANISTIČKOG RAZVOJA KUNE PELJEŠKE

Emanuela Tomelić¹

(1) Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije, Republika Hrvatska, etomelic@gradst.hr

Sažetak

Pelješac 1333. godine dolazi pod vlast Dubrovačke Republike koja provodi prvu poznatu podjelu poluotoka. Zemlja je razdijeljena među dubrovačkim plemstvom, a lokalnom stanovništvu nametnuti su kmetski odnosi koji traju sve do razdoblja Austro-Ugarske uprave. Tema ovog rada je istraživanje urbanističkog razvoja Kune Pelješke, centralnog naselja Pelješke Župe. U današnjem naselju koje je s vremenom izgubilo izvornu urbanističku strukturu mogu se raspoznati dva glavna tipa gradnje. Prvi tip pojavljuje se u 15. stoljeću, u doba Dubrovačke Republike. Tad su naselja građena prema određenim pravilima koja su propisana dubrovačkim statutom i drugim aktima vezanim za gradnju. Drugi tip pripada 19. stoljeću, dobu Austro-Ugarske te je usko vezan za poboljšanje ekonomske moći lokalnog stanovništva tj. procvata trgovine i pomorstva.

Ključne riječi: Kuna Pelješka, planirana naselja, Dubrovačka Republika, Austro-Ugarska, Pelješac, Pelješka Župa

RESEARCH ON KUNA OF PELJEŠAC URBAN DEVELOPMENT

Abstract

In 1333 Pelješac came under the rule of the Republic of Dubrovnik, which carried out the first known division of the peninsula. The land was divided among the Dubrovnik nobility and serfdom relations were imposed on the local population, which lasted until the time of the Austro-Hungarian administration. The subject of this paper is research into the urban development in Kuna Pelješka, the central settlement of Pelješka Župa. Two main types of buildings can be distinguished in the present settlement, which has lost its original urban structure over time. The first type appears in the 15th century, at the time of the Dubrovnik Republic. At that time, settlements were built according to certain rules laid down in the Statute of Dubrovnik and other laws on building. The second type dates back to the 19th century, the time of Austria-Hungary, and is closely related to the improvement of the economic power of the local population, i.e. the flourishing of trade and shipping.

Keywords: Kuna Pelješka, planned settlements, Dubrovnik Republic, Austria-Hungary, Pelješac, Pelješka Župa

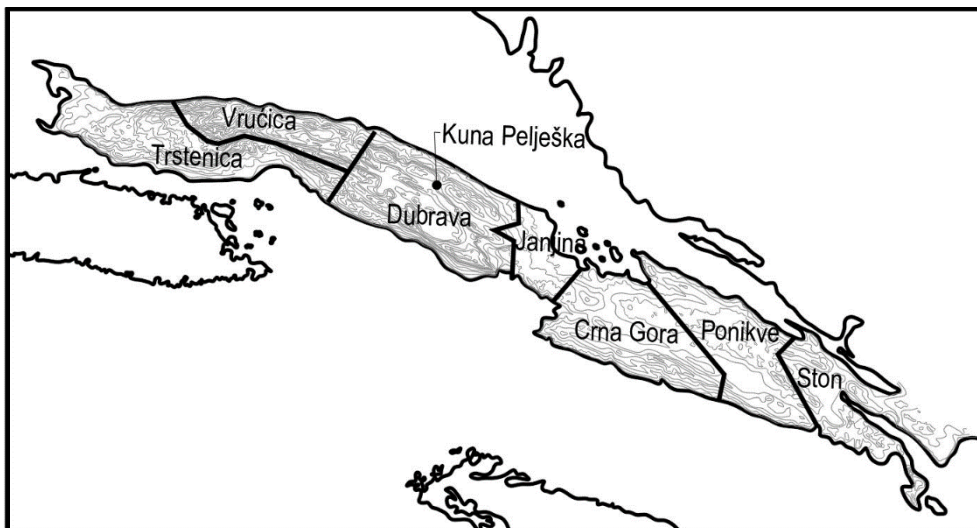
1. Uvod

Od 7. stoljeća Pelješac se nalazio u sklopu Zahumlja koje se prostiralo od sliva Neretve u zapadnoj Hercegovini, dijela istočne Hercegovine pa sve do Dubrovnika. Početkom 14. stoljeća Zahumljem je vladao Mladen II. koji nije imao muškog nasljednika što je uzrokovalo sukobe za vlast između bosanskog bana Stjepana II. Kotromanića i srpskog kralja Dušana iz loze Nemanjića. [1] Godine 1333. Dubrovačka je Republika iskoristila novonastali sukob i nakon pregovora otkupila poluotok od obje strane. Kupnjom Pelješca osigurala je kontrolu nad morskim prometom južnog dijela Jadrana i ušća Neretve, preuzela monopol prodaje soli te ujedno stekla vrijedna poljodjelska i stočarska zemljišta. [2]

Da bi zaštitila svoj novostečeni teritorij i odijelila se od zahumskog zaleđa, Dubrovačka Republika u 14. i 15. stoljeću počinje s izgradnjom fortifikacijskog sustava poznatijeg pod nazivom stonske zidine na istočnom dijelu poluotoka. U svojoj dužini od 7 km imaju 3 tvrđave, 41 kulu (10 okruglih i 31 četvrtastu) i 6 polukružnih bastiona. Uz brojne dogradnje, prepravke i ojačavanja, stonske su zidine do početka 19. stoljeća imale funkciju obrane. [3]

Želeći zadržati seljake (kmetove) za zemlju, Dubrovačka Republika uvodi kmetске odnose, dijeli zemljište među dubrovačkim plemstvom i počinje postupak planirane izgradnje naselja. Prva knjiga podjele dovršena je 1344. godine te nije sačuvana, ali je sačuvana knjiga revizije podjele poluotoka napravljena od 1393. do 1396. godine koja nosi titulu najstarije sačuvane zemljišne knjige na ovim područjima.

Poluotok je prvo podijeljen na tri područja koja su se, potom, dalje dijelila. Prvo područje obuhvaćalo je najveći dio poluotoka te se sastojalo od pet kontrada (Trstenica, Dubrava, Janjina, Crna Gora i Ponikve). Drugo područje odnosilo se na kontradu Ston. Treće područje obuhvaćalo je nove gradove Ston i Mali Ston (**Slika 1.**).

Slika 1. Podjela poluotoka Pelješca na kontrade (E. Tomelić)

Ukupno 300 dijelova (*pars, partes*) grupirano je u 30 decena. Veličina jednog dijela (*parsa*) iznosila je 11 solada ili zlatica (1 solad = 1678 m²). Svaki se dio opet dijelio na 4 četvrtine (*quarta*). Decenu je formiralo deset rodova koji su se udruživali po naklonosti, a među sobom su birali predstavnika koji je bio glavlar te decene. Teritorij je bio pravedno podijeljen. Kako sva zemlja nije bila jednako vrijedna, tako je svaka decena sadržavala dio naselja, dio obradive zemlje i dio neobradive površine. [4]

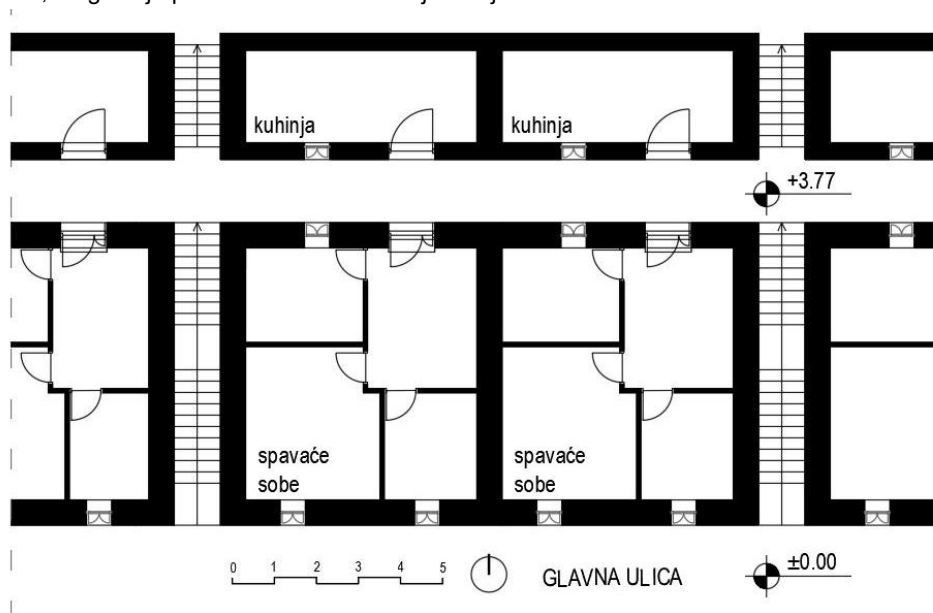
2. Kuna Pelješka (Slika 2.)

Na 300 m nadmorske visine, u središnjem dijelu poluotoka, smjestila se Kuna Pelješka. Naselje se nalazi jugozapadno od brda Rote i pruža se u smjeru istok-zapad. U dolini, podno naselja, nalazi se plodno polje na kojem se uglavnom uzgaja vinova loza. Sakralne građevine nalaze se izvan naselja. Samo naselje nema izravan pristup moru, već preko serpentina na sjevernoj strani poluotoka ima izlaz u luku Crkvice koja je nekad bila jedna od glavnih luka za trgovinu vinom. Kuna je jedno od najvećih naselja Kontrade Dubrava, današnje Pelješke Župe. Prvi se put spominje u spisima dubrovačkog arhiva iz 1348. godine pod imenom *Colna*. U službenim aktima nakon toga naselje nosi naziv *Cunna*, sve do druge polovice 19. stoljeća kada postaje Kuna. [5] Prema dosadašnjim istraživanjima može se zaključiti da je Kuna kao naselje postojala i prije Dubrovačke Republike.

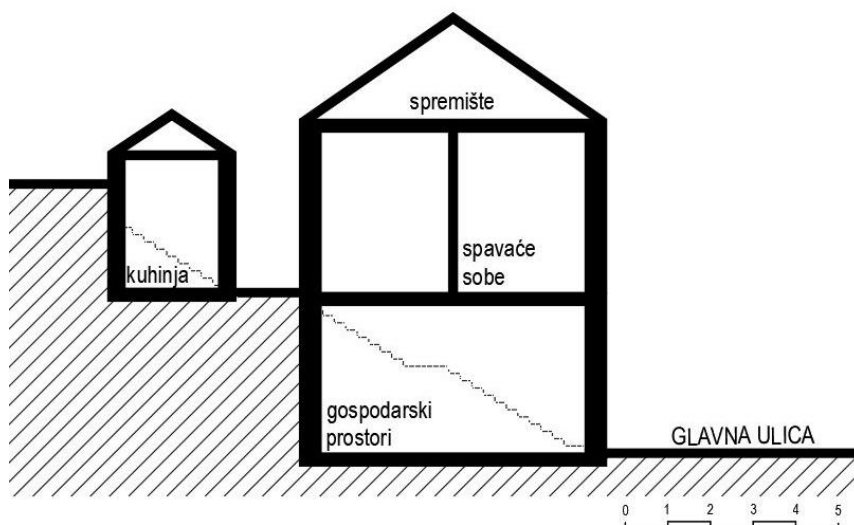

Slika 2. Kuna Pelješka (foto: Ž. Bačić)

Kuna Pelješka je u 2. svjetskom ratu pretrpjela velika razaranja. Velika većina kuća bila je spaljena, a čitavo je naselje u nekoliko navrata bombardirano. Izvorna urbanistička struktura s vremenom se izgubila zbog raznih transformacija građevina i nove izgradnje. Zahvaljujući brojnim zapisima sačuvanim u arhivima iz doba Dubrovačke Republike i Austro-Ugarske vlasti, moguće je pratiti urbanistički razvoj naselja.

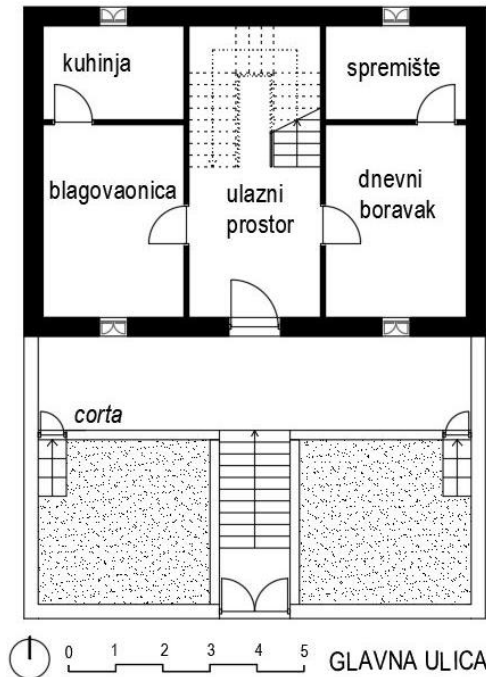

Slika 3. Shematski prikaz – Tlocrt 1. kata niza u Kuni Pelješkoj (E. Tomelić)

Slika 4. Shematski prikaz – Presjek niza u Kuni Pelješkoj (E. Tomelić)

Analizom zapisa iz arhiva i terenskim istraživanjem u šarolikoj strukturi naselja mogu se jasno iščitati dva tipa gradnje. Prvi tip čine potezi stambenih nizova. Pojavljuju se u 15. stoljeću i specifični su za doba Dubrovačke Republike. Nizovi u Kuni sastoje se od tipskih zgrada jednakih dimenzija, orijentacije i rasporeda unutarnjih prostorija. Zgrade su sagrađene na izrazito strmom terenu, a najčešće su jednokatne. U prizemljima su gospodarski prostori (obrti, trgovine, konobe) s odvojenim ulazom orijentiranim na glavnu komunikaciju kroz naselje koja se proteže u smjeru istok-zapad. Prvom se katu pristupa s gornje ulice. Do nje se dolazi preko stubišta koje je okomito postavljeno na glavnu ulicu. Na katu su spavaonice (*kamare*), dok potkrovlje služi kao spremište. Južno je pročelje raščlanjeno s dva otvora. U prizemlju su vrata i prozor, dok kat ima dva prozora. Prozori prvog kata imaju prozorske uši koje su nosile drveni štap s platnom za zaštitu od sunca. Ispod prozora nalaze se dvije konzole na koje se oslanjala daska koja se koristila za razne namjene. Kuhinje (*zognji*) su građene u zasebnom nizu. Smještene su sa sjeverne strane gornje ulice u širini glavnog objekta. Razlog tome je zaštita od požara. Staje (*košare*) odvojene su od stambenog dijela naselja kako bi se minimalizirali neugodni mirisi (**Slike 3. i 4.**).

Slika 5. Shematski prikaz – Tlocrt prizemlja građevina 19. stoljeća u Kuni Pelješkoj
(E. Tomelić)

U doba Austro-Ugarske uprave, u 19. stoljeću, procvatom pomorstva i trgovine u Kuni se javlja nova tipologija stambene izgradnje. Stambene su građevine tog doba jednokatnice s reprezentativnim dvorištem (*cortom*). *Corta* se sastoji od terase ispred cijelog južnog pročelja. Zbog kosine terena zgrada i terasa su izdignute od razine ulice. Zgradi se pristupa stubištem

koje je položeno u osi građevine. S obje je strane stubišta vrt u kojem se uzgaja ukrasno bilje. Iznad stubišta i terase nalazi se pergola koja je od lagane metalne konstrukcije na kamenim stupovima, ozelenjena biljkama penjačicama (divljom lozom, bungevilijom ili ružicom). Južno je pročelje raščlanjeno s tri otvora. U prizemlju su smješteni dnevni prostori i kuhinja, dok se na prvom katu nalaze spavaće sobe i salon (**Slika 5.**). Naknadno su neke od tih kuća dograđene za jedan kat.

3. Zaključak

Iako je područje Kune Pelješke u povijesno-kulturnom smislu slabije poznato, terenskim istraživanjem jasno se može iščitati kontinuirani tijekom ljudske prisutnosti na tom području od lira pa sve do danas.

Kuna je uz naselja Potomje i Pijavičino jedno od najvećih naselja Pelješke Župe. Dugi niz godina bila je kulturno, prosvjetno i vjersko središte tog dijela poluotoka. Tijekom vremena mijenjala se i prilagođavala potrebama lokalog stanovništva, ali i zahtjevima trenutne vlasti. U Kuni Pelješkoj još se uvijek može prepoznati izvorna tipologija kuća koja se vezuje za razdoblje Dubrovačke Republike. Kuće su istih dimenzija i oblikovanja, položene u nizovima. Zbog zaštite od požara kuhinje s otvorenim ognjištem nalaze se u odvojenim kućama. Reprezentativno južno pročelje stambenog niza orijentirano je prema glavnoj ulici, dok je ono prema sjeveru oblikovano skromnije. Drugi tip stambene izgradnje javlja se u 19. stoljeću u vrijeme Austro-Ugarste vlasti kada se procvatom trgovine vina povećava ekonomska moć stanovnika. Grade se raskošnije kuće koje s južne strane imaju terasu, stubište i vrt. Kuhinja je unutar građevine.

Kuna je djelomično zadržala svoj osnovni identitet poštujući plodno polje koje se pod njom prostire. Današnje zgrade ne prelaze visinu dvokatnice. Razvoj je naselja nedovoljno istražen i zahtjeva daljnja istraživanja, ali, u osnovi, možemo reći da se radi o ruralnom naselju usko vezanom za proizvodnju vina koje u nekim dijelovima ima gotovo gradski karakter.

Literatura

- [1] Vekarić, N.: *Pelješka naselja u 14. stoljeću*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku. pp. 11 – 12, 1989.
- [2] Nodari, M.: *Izmjene i dopune prostornog plana Dubrovačko-neretvanske županije, Povijesni pregled razvoja područja DNŽ Dubrovnik*. Dubrovnik. pp. 57, 2017.
- [3] Beritić, L.: *Stonske utvrde. Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 3, pp. 297 – 354., 1954.
- [4] Lučić, J.: *Najstarija zemljišna knjiga u Hrvatskoj – Dubrovački zemljišnik diobe zemlje u Stonu i Pelješcu iz god. 1336*. Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 18, pp. 57 – 89, 1980.
- [5] Maslek, J.: *Zemlja i ljudi, vinogradarstvo na poluotoku Pelješcu u 19. i 20. stoljeću*. Zagreb – Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, pp 44 – 47, 2016.